

Рецензия

в конкурс за научната длъжност „доцент“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, ПН 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика на обучение по БЕЛ в начален етап на образованието), *заявен* от ФП на СУ „Св. Климент Охридски“, *обявен* в ДВ бр. 56 от 30.06. 2023 г., *нареден* със заповед на Ректора РД 38-453/19. 07. 2023 г.

Рецензент: проф. дпн Янка Динкова Мерджанова, катедра Дидактика, ФП, СУ „Св. Климент Охридски“

Обща характеристика на конкурса и процедурата: конкурсът е *заявен* от ФП на СУ „Св. Климент Охридски“, *обявен* в ДВ бр. 56 от 30.06. 2023 г., *нареден* със заповед на Ректора РД 38-453/19. 07. 2023 г. Всички законови условия по процедурата са спазени технологично и сроково. Поради самоотвод на единия от редовните членове на научното жури, квота „вътрешни“, проф. дпн Нели Стоянова Иванова, съставът му се попълва от резервния член доц. д-р Деспина Любомирова Василева, СУ „Св. Климент Охридски“. На своето първо заседание от 08.09.2023 г. със 7 гласа „за“ научното жури преценява за несъответстваща на минималните национални изисквания по чл. 26 от ЗРАСРБ и на изискванията в Правилника на СУ чл. 105 и чл 107, справката на единия от кандидатите д-р Ирена Христова Райкова. До оценка в конкурса е допуснат другият кандидат доц.д-р Мая Сотирова Сотирова.

Съдържателна оценка на кандидатурите: рецензията коментира дейността на допуснатия до оценяване кандидат.

Професионален път: От 2011 г. Мая Сотирова е доцент по ПН 1.2. Педагогика в ПФ на ЮЗУ Благоевград. Преди това 10 г. е работила като преподавател в Педагогически колеж Дупница последователно като асистент и главен асистент. Има професионален опит като начален учител, завършила е редовна докторантура в ФНПП на СУ през 2001 г. с дисертационен труд на тема „Нестандартността у детето като възпитателен проблем“. Магистър по начална училищна педагогика.

Научни публикации: Кандидатът представя списък с общо 55 научни публикации и 34 учебници и помагала по БЕЛ за началното училище. За участие в конкурса са описани общо 22 публикации, от тях – 1 хабилитационен труд монография, 10 статии в реферирани и индексирани издания, 11 в нереперирани и рецензирани. Кандидатът не е включил в Списъка публикации за конкурса учебниците и помагалата 1-4 клас, но аз включвам тези 20 от тях, от 2017 г. насам, които са по новия закон за училищно и предучилищно образование. Рецензирани са изрично материали, преценени като съответни на профила на настоящия конкурс 1.3. – 1 монография, 10 статии в реферирани и индексирани издания, 3 от тях на чужд език; 11 статии в нереперирани издания и томове, 3 от тях на чужд език, и 20 учебници и учебни помагала по БЕЛ 1-4 клас, действащи в училищната мрежа. Като проблематика ги разпределям в 3 научни посоки на педагогическото познание и в тези посоки могат впоследствие да се открият и научните приноси на автора.

Монографичният труд от 2023 г. е „Персонализирано обучение по БЕЛ в начален етап на основната образователна степен“. Той е естествено обобщение – обединение на авторските етапи на развитие през десетилетията. Логиката обединява и интеркултурния

контекст, и ключовите компетентности по БЕЛ в интеграция с функционалната грамотност, и дистанционното обучение, и приобщаващия контекст, и ролята на учителя, но поместени в перспективата на персонализираното обучение. Направен е анализ на сродни понятия – персонализация, индивидуализация, личностна ориентация. Изведена е концептуална рамка за технология на персонализирано обучение по БЕЛ в началните класове. Монографичният труд се вписва в полето на Началната училищна педагогика и Методиката на обучение по БЕЛ, заедно с публикации 6, 7, 11, 12, 17, 18, 20, 21, 22 и всички учебници и учебни помагала. *Остават очаквания, свързани с интердисциплинния и интегриращ аспекти на обучението по БЕЛ в мултиезиковото съвременно глобално образование.*

Останалите научни публикации обхващат *три посоки на началната училищна педагогика* и на съвременното образование, без да има категоричен маркер между образователните степени. Авторът има способността да интерферира разискваните проблеми между възрастите и между териториите, между партньорите в образованието. Оценявам това като предимство и ценно качество – и изследователско, и писателско. Няколко статии са позиционирани в областта на *интеркултурното образование и обучение* – 6 в реферирани и индексирани списания, също и на чужд език. (3, 5, 10, 15, 23). Коментират се задълбочено трансформациите на междукултурния диалог и комуникация с отражение в образователните процеси по посока на интеграция, приобщаване, специална професионална помощ на деца от уязвими групи и ромски произход. Втора група публикации е насочена към проблемите на *интегриране на новите образователни технологии, НО в контекста на персонализираното и личностно развитие на малките ученици* (8, 9, 14). Самото съгласуване на траекториите тук преценявам като научен принос. И *третата група материали могат да бъдат конкретно адресирани към ПН 1.3. Методика на обучение по БЕЛ 1-4 клас* – става дума за материалите, свързани с развитието на комуникативно-речеви умения, умения за четене, за партньорство в класната стая, за конкретни техники и средства, а и стратегии за работа с мултикултурна и смесена етно-образователна среда. Тези проблемни територии за автора се разглеждат постоянно и спрямо учителите, от една страна, партниращи на учениците и другите социални участници в съвременното образование; и от друга страна спрямо образователните технологии като нов тип контекст на образованието. Оценявам по достойнство стремежа и компетентността на автора да обвързва тези парадигми в концепцията си за персонализирано обучение по БЕЛ 1-4 клас.

Функциониращите в момента *учебници и учебни помагала за ученици и ръководства за учителя* по БЕЛ 1-4 клас, одобрени от МОН, е продуктивно методическо постижение. В тях авторът, като вещ и съ-труднически съавтор, убедително разработва на конкретно равнище основните методически дялове. Стремежът за активно партньорство с малките ученици и стимулиране на тяхната себerefлексия и себепознание са налице. За мен това е особено ценно.

Цитирания: кандидатът посочва 19 цитирания в реферирани издания, 24 в колективни токове, 6 в нереперирани издания и всички са подкрепени с доказателства.

Научно-преподавателска дейност: за последните 20 години доц.д-р Мая Сотирова се е утвърдила като университетски преподавател. Тя е ръководител на 2-ма

успешно защитили докторанти и на 76 дипломанти. На бакалавърско и магистърско равнище обезпечава широк кръг дисциплини по шифъра на конкурса Методиката на обучение по БЕЛ – методика, дидактика на началното оgramотяване, комуникативно-речеви умения, методика на обучение на деца със специфични образователни потребности, педагогически теории и технологии на обучението по БЕЛ, интеркултурно образование, езиково обучение на деца със специални образователни потребности, електронно базирано обучение.

Научно-изследователска и проектна дейност: Кандидатът има множество *квалификации и обучения*, свързани с интеркултурното образование, облачни технологии, стеам обучението, образователното и социално включване. Описани са и 4 национални и 5 международни *научни конференции след 2011 година*. Доц. Сотирова е участвала в различно качество и в *национални, и в международни проекти* в приоритетни научно-изследователски направления – иновативни образователни технологии, обучение на университетски преподаватели, стеам технологии, облачни технологии, интеркултурно образование – философия и реализации, езикови курсове, приобщаващо образование. Кандидатът е била и ръководител, и експерт, и учител, т.е., упражнявала и развивала е разнообразни изследователски компетенции. От представените 2 като ръководител, 8 национални и 7 международни проекта, приемам 6 за участие в настоящия конкурс – след 2011 г., индиректно свързани с неговия профил – 5 за интеграция на деца и ученици с уязвим произход и 1 за подготовка и квалификация на учители. Колегата има експертно участие като *член на научни редколегии* на електронно списание и на сборници от научни конференции и форуми.

Административен и управленски опит: кандидатът е бил заместник-декан на ФП на ЮЗУ през 2011-12 г. сектор бакалаври-магистри, квалификационна дейност, качество на образованието, акредитации. Дълги години е заместник директор на Центъра за продължаващо обучение към факултета. Колегата е израснал устойчиво и в тази посока, трупайки организационен и административен опит.

Научни приноси: приемам по същество описаното от кандидата, но структурирането и формулирането не са ненапълно коректни. 4-ти научен принос за компетентности на бъдещите учители не намирам като достатъчно съдържателен/експлицитен по профила на настоящия конкурс, тъй като в публикациите на автора става дума по-скоро за учителя въобще и не толкова за учителя по БЕЛ. 1 и 2 научни приноси за персонализираното и за компетентностно ориентираното обучение – също не намирам основания съдържателно да се разграничат, тъй като взаимно се предпоставят и самата авторка посочва в 1-ви научен принос, че персонализираното обучение се интерпретира на базата на „компетентностния, личностно-ориентирания и ценностно-ориентирания подход“ (справката за научни приноси). Аз бих открила по друг начин приносното в творчеството на кандидата, което съответства на профила на конкурса.

Виждам основни приносни моменти в трите коментирани в рецензията научни области „под шапката“ на началната училищна педагогика, в които се разпростират и научните публикации на автора. **В предишно историко-научно мислене, те биха били несводими към едно направление, но в глобалната перспектива на социалното и образователно развитие, в отворения изследователски контекст, и най-вече в**

интегриращата му трансформация, тези области и находките в тях могат да си съдействат по посока на Методика на обучението по БЕЛ в начален етап на образованието. Това е схванато, осъществено, реализирано в съществена степен от кандидата и като цяло, определям този напредничав манталитет и научно-изследователско интегриращо статукво на доц. Мая Сотирова като сърцевинния ѝ, „глобален“ принос в развитието на професионалното направление. И най-вече – като гарантираща заявка за неговото напредничаво развитие в перспектива по посока на интеграция на образователно съдържание; педагогически стратегии; методически подходи; конкретни технологии, техники и средства; бинарни учебници и учебни ресурси; бинарни учителски екипи.

1. Научни приноси в областта на **Интеркултурното образование с акцент работата в начална училищна възраст** – приобщаване, специфични методи и средства за работа с деца от уязвими групи, с деца от ромски произход, диалогови и комуникативно-речеви умения, нови образователни технологии – синхронно и асинхронно дистанционно обучение, многоезичието и интеркултурната комуникация в съвременния свят и образование, мултикултурално кариерно ориентиране. На базата на 8 статии в реферирани и индексирани издания и на монографичния труд.

2. Научни приноси в областта на **Персонализирано обучение и личностно развитие на малкия ученик в контекста на използване на съвременни образователни технологии** – ключови компетентности на малките ученици и функционална грамотност; интегриране на облачни технологии, дистанционно синхронно и асинхронно обучение, стеам обучението; стимулиране на деца от ромски произход, социално-педагогическа компетентност на студенти бъдещи учители и в образователното пространство като цяло. На базата на 6 статии и монографичен труд.

3. Научни приноси в областта на **Методика на обучението по БЕЛ 1-4 клас** – диалогично общуване, персонализирано развитие чрез конкретни методи и средства, приобщаващо обучение, речево-комуникативни умения на малките ученици. На базата на монография, 2 статии за диалогично развитие, 3 статии за комуникативно-речеви умения, 20 учебника и учебни помагала.

4. Научни приноси на **продуктово равнище по методика на обучение по БЕЛ 1-4 клас** – учебници и помагала по БЕЛ за 1-4 клас, както и методически ръководства за учителя.

Не мога да не отбележа *известно кръстно преповтаряне на съдържанието в отделни публикации, но експертната ми оценка показва допустима степен, необходима за еволюционното израстване на материалите и поддържането от автора на устойчива тенденция на заявяване и развитие на възгледите; както и обективното им раз-полагане в полето на НАЧАЛНАТА УЧИЛИЩНА ПЕДАГОГИКА.*

Препоръки, критически бележки и въпроси: липсите, които установявам, са **трансформирани от констатации във въпроси, първо**, за да проверят проспективната стратегическа визия на доц. Сотирова относно обучението по БЕЛ 1-4 клас в едно БЪДЕЩО ОБРАЗОВАНИЕ; **второ**, визията на кандидата за бъдещо развитие на професионалното направление, за което кандидатства да ръководи, защото в момента е доцент по ПН 1.2. Педагогика; **трето**, въпросите целят да провокират и да позволят на кандидата да разкрие нагласите и позицията си за пълноценен член на конкретната

факултетска общност и подготовката на студентите и педагози като бъдещи учители и в конкретния университетски контекст. **Очаквам тези три аспекта-перспективи, интерпретирани от кандидата, при отговора на поставените въпроси. Това е конструктивно-критическия фокус на настоящата рецензия с ПРЕДЛОЖЕНИЕТО кандидатът да не отговаря на всичките 7 комплексни въпроса, а да се съсредоточи върху тези 3 от тях, които смята за приоритетни средо-точия, най-важни за аргументиране на своята кандидатура точно като доцент по 1.3. БЕЛ 1-4 клас в академичния контекст на Факултета по Педагогика на Софийския университет.**

1. Как би развила или преформулирала темата на дисертационния си труд за нестандартността у детето – като бъдеща проблематика и в „не-проблемна“ визия?

2. Какво е за нея Методиката по БЕЛ 1-4 клас – ПЪРВИ АСПЕКТ: методика по език (или по роден, майчин и т.н.), по литература, по културно приобщаване, по ценностно развитие, по социално приобщаване, по формиране на идентичност... как би йерархизирала или взаимнообвързала тези посоки? ВТОРО: като взаимовръзка с Методиката по БЕЛ от 4 клас нагоре? ТРЕТО: като интеграция с другите частни методики в начален етап – какъв е възгледът на кандидата за бинарни занятия, отворени занятия и т.н. как родната нормативна база и учебна документация да съдействат за тези фактически вече процеси в международен и национален мащаб?

3. Кой са за Мая Сотирова основните компоненти на персонализирано развитие? За нея какво е отношението между персонализирано и личностно развитие като понятия и като реалности? Какво е отношението компетентностно – персонализирано обучение и въобще възможно ли е едното без другото (подсказка да не ги разделяме заради ситуационни нужди)?

4. Има ли и кои са за кандидата ключовите специфични компетентности на учителя по БЕЛ 1-4 клас, различни от коментираните в Наредбата за професионална квалификация на педагогическите специалисти? Кой от тях в най-спешен порядък Е НЕОТЛОЖНО да се развиват – т.е. един перспективен поглед върху квалификацията на учителите по БЕЛ 1-4 клас?

5. Ако трябва да пише бинарен интегриран учебник – с кой учебен предмет за начален етап би се ангажирала, като съавтор, доц. Сотирова?

6. Мястото на Методика на обучението по БЕЛ в подготовката на бъдещите учители – в по-далечна стратегическа перспектива, в Образование и Училище на бъдещето? Самостоятелно, като интегрирана методика на обучение по други езици – как колегата би представил един свой футурологичен поглед?

7. Своего лично професионално и изследователско развитие и участие в развитието на ФП през следващите десетилетия – конкретно във ФП, конкретно като титуляр на направлението по Методика на БЕЛ 1-4 клас, за конкретните студенти на факултета и в конкретния академичен университетски контекст на факултетско автономно развитие и между-факултетско сътрудничество?

Заклучение:

- на базата на направените анализи, изводи и заключения,

- добавено с евентуално удовлетворително изложение на кандидата по проблематиката на Методика на обучение по БЕЛ 1-4 клас,
- при налично съответствие на кандидатурата на минималните национални изисквания,
- при налично законово съответствие на конкурсната процедура във всичките й етапи на ЗРАСРБ,

на този неин етап, преди публичното второ заседание на научното жури с участие на кандидата, поддържам **предложение за въвеждане на доц.д-р Мая Сотирова Сотирова в научната длъжност „доцент“ по ПН 1.3. Педагогика на обучението по (Методика на обучението по БЕЛ в начален етап на образованието) за нуждите на ФП, СУ „Св. Климент Охридски“.**

София

04.10.2023

Автор на рецензията:.....

(проф. дпн Янка Мерджанова)